

Diskussionsunderlag, Bygga svenska

Det är önskvärt att det är en lärare med utbildning i svenska som andraspråk/svenska som bedömer språkutvecklingen hos nyanlända elever. Övriga lärare behöver emellertid också känna till vad som kännetecknar utvecklingen av ett andraspråk för att kunna stödja nyanlända elevers språkutveckling i det egna ämnet.

Det här diskussionsunderlaget vänder sig till alla lärare som undervisar nyanlända, både på grundläggande nivå (steg 1–3 i Bygga svenska) och avancerad nivå (steg 4–5 i Bygga svenska), främst i kollegiala sammanhang men det går också att använda individuellt som stöd för läsning. De olika avsnitten är självständiga och det går bra att välja ut de som är relevanta, eller att byta den föreslagna ordningen.

Ett separat förslag på gemensamt arbete för en serie träffar finns för de lärare som ska ha fokus på att göra bedömningar.

Innehåll

1. Inledning, kapitel 1 och 2
2. Ord och begrepp i materialet, bilaga 2
3. Nyanlända elevers språkutveckling, kapitel 3
4. Elever utan skolbakgrund
5. Översiktlig beskrivning av stegen, kapitel 4
6. Dokumentation och återkoppling till elever och anhöriga
7. Teoretisk bakgrund till bedömningsmodellen, kapitel 7
8. Talat språk, kapitel 5
9. Läsa, kapitel 6
10. Skriva, kapitel 6
11. Hur går ni vidare?

1. Inledning, kapitel 1 och 2

Förberedelser: Läs hela kapitel 1 och fram till "nyanlända elever och kunskapskraven" i kapitel 2. (Bygga svenska, åk 1–3 och 4–6: sidorna 6–9. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 8–11.) Skriv ner frågor, förslag och reflektioner.

De två första kapitlen ger information om bedömning utifrån materialet. Inled samtalet med att samla alla frågor från läsningen så att de uppmärksammas och kan tas upp under arbetet. Under "Frågor att diskutera" finns flera förslag på ämnen att ta upp redan nu för en första diskussion, men som sedan kan återkomma under läsningen.

FRÅGOR ATT DISKUTERA (VÄLJ NÅGRA ATT TA UPP)

- I kapitel 2, under rubriken *Vad ger bedömningen information om?* står i det andra stycket: "Progressionen i de fem stegen beskriver

hur en elev successivt deltar i allt fler typer av språkliga aktiviteter och uppvisar en ökad självständighet. Progressionen beskriver också hur en elevs språk i allt större utsträckning uppvisar variation, komplexitet och säkerhet.” (Bygga svenska, åk 1–3 och 4–6: sidan 9. Åk 7–9 och gymnasiet: sidan 11.) Diskutera vad var och en av dessa fem områden kan innebära för eleverna, och hur undervisningen kan utformas för att främja språkutvecklingen i dessa avseenden.

- Hur kan undervisningen i olika ämnen ge underlag för att följa och bedöma språkutvecklingen?
- Bedömning som ger underlag för att utforma undervisningen kallas också ”formativ”. Titta t.ex. gemensamt på ett kort klipp, <https://youtu.be/4UJtb2jYnks?t=227> i filmen ”Kollegialt lärande och formativ bedömning” med Eva Minten, undervisningsråd på Skolverket, som underlag för ert samtal.
- I kapitel 2, under rubriken *Tidpunkt för bedömningen* poängteras att bedömningen bygger på kontinuerliga observationer och uppgifter i den vanliga undervisningen. (Bygga svenska, åk 1–3 och 4–6: sidan 8. Åk 7–9 och gymnasiet: sidan 10.) Hur kan ni organisera för och dokumentera bedömningen utifrån de förslagen? (Några elever i taget? En färdighet i taget?)
- Hur kan ni arbeta så att dokumentationen kan
 - ge en helhetsbild av elevens språkutveckling
 - bidra till planeringen av undervisningen i alla ämnen (inte bara svenska som andraspråk)
 - följa med elever vid olika typer av övergångar?
- Bygga svenska, steg 1–3 beskriver utvecklingen av ett andraspråk på grundläggande nivå och steg 4–5 uppmärksammar vad som är utmanande då ett mer avancerat andraspråk utvecklas. Bygga svenska beskriver alltså språkutveckling, men motsvarar inte kunskapskrav i skolämnen. Diskutera hur ni kan tala med elever och vårdnadshavare om detta.

2. Ord och begrepp i materialet, bilaga 2

Förberedelser: Titta igenom förteckningen med ordförklaringarna i bilaga 2 (delvis olika i åk 1–3, 4–6 samt åk 7–9 och gymnasiet). Välj några ord och begrepp som du vill få större förståelse för genom att diskutera dem med kollegor. Om du har underlag från undervisningen, ge gärna några elevexempel som visar både på vad elever klarar av och vad de ännu inte behärskar.

Ord och begrepp som förekommer i Bygga svenska tillhör språkvetenskap och i synnerhet grammatik. Beroende på när lärare i svenska som andraspråk eller svenska läste sin utbildning, och i vilka årskurser man undervisar, kan flera ord och begrepp vara okända.

För lärare i andra ämnen än svenska och svenska som andraspråk är många av orden och begreppen inte bekanta, men kan vara till nytta i samtal om vilket språk eleverna behöver för att uttrycka sig i ämnet. Orden och begreppen blir aktuella efterhand i elevernas språkutveckling. *Nominaliseringar* förekommer till exempel först på steg 3, och tas inte upp i materialet för åk 1–3 och 4–6.

ÖVNING

Arbeta i grupper med lärare från olika ämnen i varje grupp och gå igenom de ord ni markerat i bilaga 2. Hjälpt varandra att förklara, ge exempel och koppla till er undervisning.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Ord och begrepp från språkets metaspråk, grammatiken, tillhör ämnet svenska och svenska som andraspråk, men språk behövs för att tala om och beskriva kunskap i många ämnen. Vilka ord och begrepp av de som listas i bilaga 2 är produktiva att använda i er undervisning, med elever och med kollegor?

3. Nyanlända elevers språkutveckling, kapitel 3

Förberedelser: Läs kapitel 3. Missa inte förslagen till stöttning i den tonade rutan sist i kapitlet. (Bygga svenska, åk 1–3 och 4–6: sidan 18. Åk 7–9 och gymnasiet: sidan 20.) Reflektera vid läsningen över hur du själv skulle känna dig i t.ex. skolan i en för dig ny kultur med ett språk du inte alls kan och vilken betydelse det skulle kunna ha om du blir bemött utifrån dina resurser eller utifrån vad du inte kan (eller, med andra ord, vad du ännu inte behärskar).

Många faktorer påverkar elevers andraspråkutveckling. En viktig faktor som Cummins (2017) lyfter fram från studier handlar om att lärare värdesätter elevers erfarenheter, språk och kultur och alltså utgår från elevers resurser.

Modersmålets roll och funktion i andraspråkutvecklingen har uppmärksamats på senare år vilket begreppen *flerspråkighet* och *translanguaging* visar. Elever kan t.ex. använda sitt modersmål för att uttrycka förståelsen av en läst svensk text.

Språk för vardaglig, muntlig interaktion går snabbare att utveckla än det språk som behövs för att lyckas i skolan. Därför har stöttningen en viktig roll vid undervisning.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Det tar tid att lära sig språk och elever behöver stöd och uppmuntran både för att se sina framsteg och för att få en realistisk uppfattning om den tid det tar att utveckla språket. Hur kan det göras praktiskt i undervisningen? Diskutera och delge varandra erfarenheter.
- Delge varandra exempel och reflektera tillsammans över hur ni går mellan era modersmål och andra språk i olika situationer.
- Diskutera hur samarbete mellan lärare i olika ämnen, inklusive modersmål, och samarbete med studiehandledare kan ske utifrån tanken om translanguaging/flerspråkighet som resurs, så att undervisningen blir effektiv och språken berikar varandra och inläringen?
- Elevers och vårdnadshavares skolbakgrund kan påverka hur den svenska skolan uppfattas. Diskutera hur er uppmärksamhet kan skärpas så att ni kan bli mer explicita med det som kanske inte tas för givet av elever och vårdnadshavare.
- Begreppet "stöttning" definieras som ett temporärt stöd som ges för att eleven ska kunna utveckla och använda nya begrepp, kunskaper och förmågor. Eleven ska alltså gå mot ökad självständighet. Diskutera hur aktiviteter som bygger på stöttning skiljer sig från andra aktiviteter, och kanske hur aktiviteter kan förändras för att fungera mer stöttande.
- "Även vid bedömningen av elevens språkutveckling spelar stöttningen en viktig roll. Det en elev kan göra med hjälp av olika typer av stöttning säger mycket om vart hon eller han är på väg och vad eleven med tiden kan klara mer självständigt." (Bygga svenska, åk 1–3 och 4–6: sidan 17. Åk 7–9 och gymnasiet: sidan 19.) Diskutera hur några olika former av stöttning kan ges till samma stoff (en film, en text) som används i undervisningen, för elever som befinner sig på olika språkliga steg. Detta är ju vanligt i undervisningsgrupper. Utgå till exempel från förslagen till stöttning i den tonade rutan sist i kapitlet.
- Utbyt erfarenheter av användning av stöttning, till exempel utifrån de exempel som ges i den tonade rutan. Vilka typer av uppgifter bidrar bäst till elevers ökade självständighet?

FÖRDJUPNING

- John Cummins skriver med stöd i både svensk och internationell forskning om vad som kan hjälpa elever att lyckas: *Flerspråkiga*

elever, *Effektiv undervisning i en utmanande tid*. (Natur och Kultur 2017)

- Skolverkets forskningsöversikt, *Greppa flerspråkigheten*, tar upp modersmålets (och andra språks) betydelse.
<https://www.skolverket.se/publikationer?id=3905>
- Filmen om digitala kompetenser kan vara underlag för att diskutera hur flera språk och digitala verktyg kan bidra till undervisning på hög kognitiv nivå, när elevernas språkkunskaper på svenska fortfarande är begränsade:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/spraklig-kompetens/flersprakighet-som-resurs-i-forskola-och-skola#mellanstadiet> och länk direkt till filmen: <https://youtu.be/fWfrxGB32Ec>

4. Elever utan skolbakgrund

Förberedelser: Läs inledningen till kapitel 4, texten under rubriken "Avstämningspunkter för elever med kort eller ingen tidigare skolbakgrund" och listan på avstämningspunkter (dessa finns inte med för åk 1–3) samt den tonade rutan. (Bygga svenska, åk 1–3: sidan 22, åk 4–6: sidorna 19–20 samt 22. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 21–23)

Så här inleder Qarin Franker, Göteborgs Universitet, den första artikeln i läsliftnsmodulen *Grundläggande litteracitet för nyanlända ungdomar*:

"Vi kan se på målgruppen nyanlända ungdomar som elever som *inte* har svenska som modersmål och som *saknar* eller har mycket kort formell skolerfarenhet eller vi kan se dem som ungdomar som *kan* ett eller flera andra språk än svenska och som *har* lång och varierad erfarenhet av liv, glädje, umbäranden och arbeten av olika slag. Det handlar om att antingen se deras brister eller deras resurser. På motsvarande sätt kan läraren som ska undervisa dessa elever antingen betraktas som en vuxen som *inte* har kunskaper i elevernas modersmål och som *saknar* eller har mycket kort formell utbildning i grundläggande läs- och skrivinlärning för ungdomar eller så kan vi se på läraren som en som *har* lärarutbildning och *kan* fler andra språk än svenska och som *har* lång och varierad erfarenhet av liv och arbete."

Hon fortsätter med att tala om lärarens förhållningssätt till eleverna, till innehållet i undervisningen och till ansvaret för litteracitetsutvecklingen: "Detta förhållningssätt genomsyras av en *ömsesidig respekt* och levande dialog i relationen mellan lärare och elever, att *meningsfullhet* och *användbarhet* styr när det gäller undervisningens form, innehåll, metoder och material och att lärandeprocessen präglas av *delaktighet* och *eget ansvar*."

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Qarin Franker ser på elever respektive lärare ur ett resurs- respektive bristperspektiv. Vilka tankar väcker de två beskrivningarna av lärarna?
- För åk 7–9 och gymnasiet: Diskutera vad innehållet i den tonade rutan på s. 23 innebär för undervisningen.
- Elever med kort eller utan skolbakgrund kan ha välutvecklade strategier för inläring muntligt och för att dölja att de inte läser, och de kan ha utvecklat ett väl fungerande vardagsspråk. Har ni erfarenheter av det? Hur kan det upptäckas? Hur kan eleven hjälpas vidare, utan att förminska?
- Diskutera hur tematiska arbetsområden kan utformas där avstämningspunkterna kan fungera som observationspunkter, så att även elever med kort eller ingen tidigare skolbakgrund får en undervisning där språk och litteracitet får möjlighet att utvecklas på den kognitiva nivå som eleverna befinner sig på.

FÖRDJUPNING

- Modulen om grundläggande litteracitet som Qarin Frankers citat ovan är hämtat ifrån finns på lärportalen:
<https://larportalen.skolverket.se/#/modul/2c-nyanlanda/Grundskola/027-grundlaggande-litteracitet-nyanlanda>

5. Översiktlig beskrivning av stegen, kapitel 4

Förberedelser: Läs den översiktliga beskrivningen av de fem stegen i kapitel 4. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 19–21. åk 4–6: sidorna 21–24. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 21–23) Titta på vad som berör "ökat deltagande i flera olika typer av språkliga aktiviteter" och "en ökad självständighet", två av de punkter som observationspunkterna som sedan kommer i kapitel 5 och 6 tar fasta på.

De översiktliga beskrivningarna av stegen beskriver både vad lärare bör tänka på i undervisningen och vad eleven klarar av.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Språkutvecklingen när det gäller *talat språk, läsa* respektive *skriva* utvecklas ofta i olika takt och därför kan man sällan placera in elevers språkförmåga på endast ett steg. Diskutera hur ni kan förhålla er till det i undervisning, dokumentation och återkoppling.
- Ge exempel på och delge varandra olika typer av språkliga aktiviteter som förekommer i undervisningen. Kan det planeras på ett sätt som gör både innehåll och språk tydligt för eleven? (Gå gärna tillbaka till exempel på stöttning sist i kapitel 3.)

- Ge exempel på och delge varandra flera typer av stöttning som gör att samma stoff kan undervisas i en grupp där eleverna har kommit olika långt i sin utveckling i svenska (frågan fanns även med i förra avsnittet men är central och kan tas upp löpande).
- Ge exempel på och delge varandra på vilka sätt elevens självständighet kan öka i undervisningen. Kan det planeras på ett sätt som även görs tydligt för eleven?
- Utifrån bland annat elevers ålder och skolbakgrund kan formen för återkopplingen till dem, kring språkutvecklingen, behöva utformas på olika sätt. Delge varandra erfarenheter och exempel.

7. Dokumentation och återkoppling till elever och anhöriga

Förberedelser: Läs under rubriken "Dokumentation och återkoppling till elev och vårdnadshavare" i kapitel 2. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 9–13. åk 4–6: sidorna 9–13. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 11–15.) Hämta hem aktuella mallar från bedömningsportalen eller kopiera från det tryckta häftet (bilaga 1).

Underlag för återkoppling, *Sammanställning av elevens språkutveckling* finns i slutet av kapitel 2. Mallarna för sammanställning finns i bilaga 1 och innehåller observationspunkterna för *tala och lyssna, läsa* respektive *skriva*.

FRÅGOR ATT TA UPP/DISKUTERA

- Dokumentationen gäller elevens språkutveckling. Diskutera hur ni kan göra skillnaden mellan språkutveckling och underlag för betygsättning i kurser tydliga för elever och anhöriga.
- Hur ser rutinerna ut kring digital dokumentation hos er huvudman, bl.a. med avseende på den allmänna dataskyddsförordningen GDPR, (General Data Protection Regulation) som syftar till att stärka och harmonisera skyddet för levande, fysiska personer inom EU vid hantering av personuppgifter?
- Hur kan ni använda mallarna för att komplettera den dokumentation som ni har av elevers produktioner, och hur sparar ni denna dokumentation? (I en lärplattform eller på andra sätt?)

8. Teoretisk bakgrund till bedömningsmodellen, kapitel 7

Det här kapitlet kan delas upp i tre områden som alla är kopplade till synen på språk och språkutveckling som ligger till grund för Bygga svenska: Vikten av ordförråd, språkanvändning i olika situationer

(register) och en kommunikativ språkförmåga. Förslagen nedan är uppdelade i de tre delarna.

Vikten av ordförråd

Tre förslag till förberedelser:

1. Läs inledningen i kapitel 7 och avsnittet om vikten av ett ordförråd (läs fram till rubriken "Språkanvändning i olika situationer". (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 60–61. Åk 4–6: sidorna 68–69. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 78–79.)

2. Ta fram en text som du använder i undervisningen. Välj ett stycke på cirka 8 rader. Gör en tabell med fyra kategorier av ord. I den första kolumnen skriver du in ämnesord som är nya för elever som inte känner till området. I den andra noterar du ord som är metaforer eller fasta fraser, t.ex. "tung förlust" eller "förhandlingarna har kört fast". I den tredje antecknas ord som förekommer i vardagsspråket men som i skolspråket kan ha andra betydelser, t.ex. teckna, handla, rymma, bråk. I den sista kolumnen noteras ord som du föreställer dig att elever som vuxit upp med och använt svenska i vardagen sedan de var små förstår från vardagsspråket och kan ta med in i skolspråket, t.ex. tall, äng, frö, ärva. (Det är framför allt innehållsord som kommer med i tabellerna, inte formord som till exempel prepositioner.)

Indelningen i fyra grupper ovan är ett sätt att se på ordförrådet.

Ett annat är hämtat från en kartläggning av läromedel för grundskolans senare år som gjordes 2007:

- Allmänspråkliga, frekventa ord.
Exempel: ha, komma, människa, exempel, på, många
- Allmänna ofta abstrakta skriftspråkliga ord.
Exempel: utbredning, resurser, bilda, framträdande, avta, påverka
- Allmänspråkliga ämnestypiska ord.
Exempel: arbetare, klimat, sträckan, blandning, strålning, muskel
- Fackord och facktermer, ofta unika för ett visst ämne.
Exempel: produktionsfaktorer, reformationen, elektrolyt

Järborg, Jerker (2007) Om ord och ordkunskap. I: Lindberg och Johansson Kokkinakis. Ordil, – en korpusbaserad kartläggning av ordförrådet i läromedel för grundskolans senare år, ROSA 8. Institutionen för svenska som andraspråk, Göteborgs Universitet.

3. Se gärna filmen om ordinläring från läslyftsmodulen "tidig läsundervisning", del 4.

Länk till filmen: <https://youtu.be/USHb9RnCALw>

Länk till modulen, del 4: https://larportalen.skolverket.se/#/modul/5-las-skriv/F%C3%B6rskoleklass/030_tidig-lasundervisning/del_04/

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Utgå från era olika läromedelstexter och tabellerna ni sammanställt med ord. Börja med att se om det finns ord som förekommer, eller som ni vet kan förekomma i era olika ämnen, i flera av texterna som ni har studerat. Har de då samma eller olika betydelse?
- Hur är er egen kunskap om de aktuella orden på andra språk – vilka ord, metaforer och fraser kan ni på vilka språk och hur har ni lärt er dem?
- Språk- och kunskapsutvecklande undervisning betonar elevernas egen aktivitet. Delge varandra exempel och diskutera exempel där eleverna är aktiva då de ska ta till sig ett nytt ordförråd (det finns många artiklar som vänder sig till lärare på olika stadier på <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/spraklig-kompetens/flersprakighet-som-resurs-i-forskola-och-skola>)
- Undervisningen behöver fungera både för elever som inte känner till det aktuella området på sitt modersmål, och för de som är bekanta med begrepp och fenomen från tidigare skolgång. Här kan det alltså vara förkunskaper, inte aktuell språknivå, som ställer krav på anpassning till olika elever i gruppen. Delge varandra exempel och diskutera hur sådan undervisning och stöttning kan utformas.

Språkanvändning i olika situationer

Förberedelser: Läs avsnittet "Språkanvändning i olika situationer" inklusive figur E, Språklig variation utifrån de tre situationsvariablerna ämne/aktivitet, relation/roll samt kommunikationssätt, i kapitel 7 fram till rubriken "En kommunikativ språkförmåga". (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 61–63. Åk 4–6: sidorna 69–70. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 79–80.

I förväg eller som gemensam start: titta på filmen "Register" (5 min.) som behandlar samma fråga som texten.

<https://www.youtube.com/watch?v=6cZHYbFoDDw&feature=youtu.be&list=FLTXlaokgDChYEgZCIUCIUjw> (I filmen används *verksamhet* som synonym till *ämne/aktivitet*. I de svenska översättningarna av Pauline Gibbons böcker används begreppen *fält*. Det vedertagna engelska begreppet på området är *field*.) I filmen finns bl.a. ett exempel på en *nominalisering*; när t.ex. ett verb, ett adjektiv eller en hel process packas ihop till ett ord. I filmen används *råvaruexport*. Det ordet är bildat av *säljer skog och järn till andra länder*. Andra exempel på nominaliseringar är *diskussion* (från verbet *diskutera*), *lycka* (från adjektivet *lycklig*) men även *fotosyntes* som ju beskriver en hel process.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

- Att behärska ett språk innebär att man kan hantera de tre situationsvariablerna ämne/aktivitet, relation/roll samt kommunikationssätt. Diskutera och ge exempel från de tre variablerna som ni och eleverna möter i undervisningen.
- Fyra minuter in i filmen sägs "Nyanlända elever lär sig svenskans vardagsspråk parallellt med att de utvecklar sitt skolspråk. De behöver stöttas i sin utveckling i flera register samtidigt". Diskutera hur man kan göra för att inte fastna i vardagsspråket i undervisningen, utan komma vidare till skolspråket och göra det på elevernas kognitiva nivå.
- Lärare och elever behöver kunna gå åt båda hållen på registret: "packa ihop" vardagsspråket (röra sig från vänster till höger) för att kunna skriva en kort och innehållsrik text i ett visst ämne. Men man behöver också kunna "packa upp" skolspråket för förståelse (gå från höger till vänster). I en undervisningssekvens kan man röra sig åt båda håll, och inte minst gå tillbaka till vardagsspråket mot slutet för att tala omkring det som man nu behärskar. Detta är nog vanligt att man gör, men genom att bli än mer medveten kan det användas som en aktiv metod. Kan ni finna exempel från er undervisning på båda rörelserna, och även idéer för kommande undervisning?

FÖRDJUPNING

En av artiklarna som Bygga svenska refererar till (Karlsson, A-M. (2007). Grammatik som förändrar världen – funktion före form. *Språktidningen* nummer 2) finns tillgänglig på nätet och ger en bakgrund till SFL, systemisk funktionell lingvistik (ibland talar man om lingvistik, grammatik eller språkteori men det rör sig om samma teoretiska bas):

<http://spraktidningen.se/artiklar/2007/10/grammatik-som-forandrar-varlden-funktion-fore-form>

Den systemisk-funktionella språkteorin presenteras till exempel i "Låt språket bära" av Britt Johansson och Anniqa Sandell Ring (2015, även tidigare upplagor finns). I kapitel 8 och kapitel 9 i boken presenteras verktyg för skrivutveckling och analys som är kopplat till en del av registret, språket för ämne/aktivitet/verksamhet.

En kommunikativ språkförmåga

Förberedelser: Läs avsnittet "En kommunikativ språkförmåga" inklusive figur F, En modell för kommunikativ språkförmåga med fyra samverkande kompetenser. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 63–65. Åk 4–6: sidorna 70–73. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 80–83.

Syftet med den kommunikativa språkförmågan är att förstå och bli förstådd av andra. Därför behöver elever uppmuntras att bli risktagare för att utveckla sitt språk. Det kan vara svårt att bortse från formella fel av den typen som inte orsakar missförstånd. I boken "Framgång genom språket" av Annika Löthagen, Pernilla Lundenmark och Annika Modigh finns två exempeltexter om "matsalen" (s. 23) som ger ett bra underlag för att diskutera kommunikativ språkförmåga. De två texterna börjar så här:

Text A: När jag skulle gå in till matsalen luktade jag en gott matsperfim så att jag kunde inte sluta lukta på det. Med den lukten vill alla äta även de som är inte hungriga.

Text B: Jag sitter i matsalen. Den är jätte stor och har blåa väggar. Vi äter varje dag klockan halv tolv. Det finns ganska många människor som står i den långa kön för att ta mat.

Löthagen, A; Lundenbark, P och Modigh, A (2010) Framgång genom språket – i praktiken. Stockholm, Hallgren och Fallgren.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

Att kunna använda språket på ett sätt som passar i ett visst sammanhang kräver kompetens på flera nivåer som vi kanske inte alltid tänker på. För att planera undervisning och för att göra bedömningar kan det vara värdefullt att se på de tre kompetenserna, som tillsammans bildar en strategisk kompetens, var för sig.

- Hur kan man arbeta med den *sociokulturella kompetensen* genom att använda elevernas modersmål och göra jämförelser mellan språkbruk för t.ex. artighet, att ställa en fråga till någon man inte känner eller att uttrycka tveksamhet? Diskutera och delge varandra erfarenheter.
- *Textkompetens* handlar bland annat om att texter med olika syften, t.ex. informera eller argumentera, har olika, igenkännbara språkliga mönster som ibland är desamma på olika språk. Genrepedagogik har fått sitt namn från detta fenomen. Diskutera hur textkompetens kan stödja lärandet samtidigt som ämnesinnehållet är centralt.
- När den *lingvistiska kompetensen, grammatik och ordförråd*, utvecklas och en inlärare prövar sig fram påverkar vissa fel betydelsen (som t.ex. val av fel vokal i ett ord: sol/sal, bok/buk) samtidigt som andra fel, t.ex. val av genus och böjningar för numerus, sällan hindrar förståelsen (ett sol, flera boker). Lärare i svenska som andraspråk har ofta en större medvetenhet om olika typer av fel och kan ha lättare att se igenom dessa, som i text A om matsalen. Hur kan ni samarbeta för att uppmärksamma förtjänster i elevtexter?

- Bygga svenska är unikt såtillvida att det bygger på ett stort autentiskt material med elevproduktioner som underlag. Ett sätt att gå från andra material – som ni använt tidigare och känner väl – till Bygga svenska är att jämföra dem. Hur syns den kommunikativa språkförmågan på sina olika nivåer i materialen? Hur syns de övergripande stegbeskrivningarna och observationspunkterna enligt Bygga svenska i de tidigare materialen? Vilka likheter och skillnader ser ni?

9. Talat språk

Förberedelser: Läs den inledande texten om bedömning av talat språk. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 23–27. Åk 4–6: sidorna 25–29. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 27–31. Titta på filmerna i bedömningsportalen om bedömning av talat språk. Notera frågor som berör din undervisning och frågor som hör samman med bedömning av talat språk, som du vill diskutera.

FRÅGOR ATT DISKUTERA / PLANERA FÖR BEDÖMNING

- Utgå från era frågor till texten, och diskutera dessa.
- Planera för en första bedömning av talat språk. Välj ett litet område och några få elever som start. Titta på beskrivningen av ett par steg som är relevanta för undervisning och utgå från behov som ni har sett. Planera undervisningsaktiviteter som passar i sammanhanget.

10. Läsa

Förberedelser: Läs den inledande texten om bedömning av att läsa. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 36–39. Åk 4–6: sidorna 39–43. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 40–43. Notera frågor som berör din undervisning och frågor som hör samman med bedömning av läsning, som du vill diskutera.

Att bedöma läsning är svårt på det viset att det måste bedömas med hjälp av andra färdigheter, tal eller skrift. För det kan eleven t.ex. använda sitt starkaste språk, även om det gäller läsning på svenska.

FRÅGOR ATT DISKUTERA / PLANERA FÖR BEDÖMNING

- Utgå från era frågor till texten och diskutera dessa.
- Planera för en första bedömning av läsning. Välj ett begränsat område och planera för undervisning och stöttning utifrån elevernas förkunskaper och behov. Titta på beskrivningen av några steg som är relevanta för undervisning och utgå från behov som ni har sett. Planera undervisningsaktiviteter som passar i sammanhanget.

11. Skriva

Förberedelser: Läs den inledande texten om bedömning av att skriva. (Bygga svenska, åk 1–2: sidorna 47–50. Åk 4–6: sidorna 53–56. Åk 7–9 och gymnasiet: sidorna 53–56 (notera att stegbeskrivningarna som kommer därefter skiljer sig åt då det gäller åk 7–9 och gymnasiet). Notera frågor som berör din undervisning och frågor som hör samman med bedömning av läsning, som du vill diskutera.

Arbetsgången vid bedömning av skriva finns i några exempel som publiceras separat. Att bedöma elevers skrivutveckling kan göras som i dessa exempel: av en hel text, självständigt skriven, efter ett arbetsområde. Men det kan också göras under arbetets gång om det gäller utvalda observationspunkter, t.ex. som utvärdering efter ett visst moment för att ligga till grund för kommande undervisning.

FRÅGOR ATT DISKUTERA / PLANERA FÖR BEDÖMNING

- Utgå från era frågor till texten och diskutera dessa.
- Planera för en första bedömning av skrivande. Välj ett begränsat område och planera för undervisning och stöttning utifrån elevernas förkunskaper och behov. Titta på beskrivningen av några steg som är relevanta för undervisning och utgå från behov som ni har sett. Planera undervisningsaktiviteter som passar i sammanhanget.

12. Hur går ni vidare?

Bygga svenska kan fungera som ett stöd i planering av undervisning och för bedömning och användas löpande i arbetet. Elever behöver återkoppling på sin språkutveckling samtidigt som de arbetar mot målen i skolans olika ämnen.

Litteraturlistan i slutet av Bygga svenska ger förslag på vidare läsning.

FRÅGOR ATT DISKUTERA / PLANERA FÖR FORTSATT ARBETE

- Diskutera och delge varandra era idéer och förslag kring hur ni vill använda Bygga svenska i arbetet. Det gäller både lärare i svenska som andraspråk, men även lärare i andra ämnen som har nytta av bl.a. exemplen på undervisning och stöttning på de olika stegen, i de olika färdigheterna.
- Diskutera hur dokumentation kring elevens språkutveckling ska göras och hanteras, så att den är tillgänglig för undervisande lärare och kan följa med vid övergångar mellan stadier, skolor och skolformer.

Litteratur

Cummins, Jim (2017) *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur och Kultur.

Johansson, Britt och Sandell Ring, Anniqa (2015) *Låt språket bära*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.

Karlsson, A-M. (2007). Grammatik som förändrar världen – funktion före form. *Språktidningen* nummer 2.
<http://spraktidningen.se/artiklar/2007/10/grammatik-som-forandrar-varlden-funktion-fore-form> (hämtad i mars 2018)

Löthagen, Annika; Lundenmark, Pernilla och Modigh, Annika (2013) *Framgång genom språket*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.